

CONSTANTIN DUVAC

Drept penal român

Volumul I (Art. 1-52)

Ediția a 2-a, revizuită și adăugită



*Lucrare distinsă cu premiul „Vintilă Dongoroz”
pentru anul 2021 al Uniunii Juriștilor din România*



Editura

Hamangiu

CUPRINS

PARTEA INTRODUCATIVĂ A DREPTULUI PENAL	1
Capitolul I. Dreptul penal, ramură a dreptului	1
§1. Definiție. Obiect. Scop	1
1.1. Definiție	1
1.2. Obiect	4
1.3. Scop	5
§2. Funcții	7
§3. Caractere	8
§4. Structură	11
4.1. Drept penal general și drept penal special	11
4.2. Drept penal intern și drept penal extern	16
§5. Raporturi cu alte ramuri de drept	24
Capitolul II. Principalele școli și curente de politică penală	30
§1. Școala clasică	30
§2. Școala pozitivistă	31
§3. Curentul eclectic	33
§4. Școala apărării sociale	35
§5. Concepția socialistă	35
§6. Concepția contemporană	36
§7. Asociația Internațională de Drept Penal	36
§8. Curentul tehnico-juridic	38
§9. Profesorul George Antoniu	39
Capitolul III. Perspectivă istorică asupra dreptului penal român	44
§1. Vechile legiuri	44
§2. Codul penal din 1865	44
§3. Codul penal „Carol al II-lea” din 1937	45
§4. Codul penal din 1969	47
§5. Codul penal din 2014	48
Capitolul IV. Știința dreptului penal din România	49
§1. Doctrina clasică	49
§2. Doctrina interbelică	50
§3. Doctrina modernă	50
Capitolul V. Izvoarele dreptului penal român	54
§1. Izvoare interne	54
1.1. Constituția României	54
1.2. Legea penală și actele asimilate acesteia	55
1.3. Ordonanțele de urgență	60
1.4. Decretele prezidențiale	61

1.5. Cutuma	62
1.6. Deciziile Curții Constituționale	64
1.7. Deciziile Înaltei Curți de Casație și Justiție de unificare a practicii judiciare	73
§2. Izvoare externe	80
2.1. Tratatul ratificate de statul român	80
2.2. Actele normative ale Uniunii Europene	85
2.3. Hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului	86
2.4. Hotărârile Curții de Justiție a Uniunii Europene	87
Capitolul VI. Normele juridice penale	88
§1. Concept și caracterizare	88
§2. Clasificare	90
2.1. Norme penale generale și speciale	91
2.2. Norme penale imperative și dispozitive	92
2.3. Norme penale unitare și divizate	93
2.4. Alte clasificări	102
Capitolul VII. Interpretarea legii penale	103
§1. Noțiuni introductive	103
§2. Metoda tehnico-juridică	104
§3. Interpretarea. Noțiune	106
§4. Interpretarea. Feluri	109
4.1. Interpretarea oficială	109
4.2. Interpretare neoficială	114
§5. Procedeele de interpretare (metode)	115
5.1. Interpretarea literală (gramaticală)	115
5.2. Interpretarea rațională	118
5.3. Interpretarea prin analogie	126
5.4. Interpretarea teleologică	132
5.5. Rezultatele interpretării	134
5.6. Concluziile interpretării	135
5.7. Limitele interpretării	138
5.8. Interpretarea realizată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului	140
5.9. Interpretarea realizată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene	140
Capitolul VIII. Concursul de norme penale (texte)	142
<i>Secțiunea 1. Concept. Sistematizare. Criterii</i>	<i>142</i>
1.1. Noțiuni	142
1.2. Sistematizare	144
1.3. Criterii	146
<i>Secțiunea a 2-a. Principii de soluționare</i>	<i>154</i>
2.1. Principiul specialității	154

2.2. Principiul subsidiarității	160
2.3. Principiul consumpțiunii (al absorbției)	167
2.4. Principiul alternativității	178
TITLUL I. LEGEA PENALĂ ȘI LIMITELE EI DE APLICARE	187
Capitolul I. Principii generale	187
§1. Principiul legalității incriminării	194
1.1. Sediul materiei și conținut	194
1.2. Data săvârșirii infracțiunii	196
1.3. Laturile principiului legalității incriminării	203
§2. Legalitatea sancțiunilor de drept penal	209
§3. Infracțiunea – singurul temei al răspunderii penale (al aplicării pedepsei sau al măsurii educative)	214
§4. Principiul răspunderii penale subiective (<i>nulla poena sine culpa</i>)	214
§5. Manifestarea exterioară obiectivă	216
§6. Principiul personalității răspunderii penale (răspunderea pentru fapta proprie)	216
§7. Principiul individualizării (proporționalității) represiunii penale	219
Capitolul II. Aplicarea legii penale	223
Secțiunea 1. Concept și caracterizare	223
Secțiunea a 2-a. Aplicarea legii penale în timp	224
§1. Activitatea legii penale	225
1.1. Concept și caracterizare	225
1.2. Intrarea în vigoare a legii penale	226
1.3. Ieșirea din vigoare a legii penale	228
1.4. Excepțiile de la principiul activității legii penale	239
§2. Aplicarea legii penale de dezincriminare	252
2.1. Conținut	252
2.2. Modalitatea de stabilire a incidenței legii de dezincriminare	259
2.3. Ipoteze de dezincriminare	261
2.4. Ipoteze de inaplicabilitate a legii de dezincriminare	262
2.5. Efectele intrării în vigoare a legii de dezincriminare	266
§3. Aplicarea legii penale mai favorabile până la judecarea definitivă a cauzei	270
3.1. Conținut	270
3.2. Condiții de aplicare a legii penale mai favorabile (<i>in concreto</i>)	272
3.3. Criteriile principale de stabilire <i>in concreto</i> a legii penale mai favorabile	277
3.4. Modalitatea de stabilire a <i>mitior lex</i>	282
3.5. Decizii de unificare a practicii judiciare	284
3.6. Dispoziții din Legea nr. 187/2012 incidente în materie	288

§4. Aplicarea legii penale mai favorabile după judecarea definitivă	
a cauzei _____	293
4.1. Conținut _____	293
4.2. Condiții cumulative _____	298
4.3. Decizii de unificare a practicii judiciare _____	300
§5. Aplicarea legii penale temporare _____	305
§6. Aplicarea în timp a legii penale în situații speciale _____	307
6.1. Situația dispozițiilor penale declarate neconstituționale _____	307
6.2. Situația ordonanțelor de urgență respinse de Parlament _____	308
<i>Secțiunea a 3-a. Aplicarea legii penale în spațiu _____</i>	<i>310</i>
§1. Teritorialitatea legii penale _____	310
1.1. Conținut _____	310
1.2. Teoria ubicuității _____	313
1.3. Determinarea locului săvârșirii infracțiunii, potrivit teoriei ubicuității, în situații speciale _____	316
§2. Personalitatea legii penale _____	319
2.1. Conținut _____	319
2.2. Condiții _____	320
§3. Realitatea legii penale _____	325
3.1. Conținut _____	325
3.2. Condiții _____	326
§4. Universalitatea legii penale _____	329
4.1. Conținut _____	329
4.2. Condiții _____	329
§5. Legea penală și tratatele internaționale _____	331
§6. Imunitatea de jurisdicție _____	332
6.1. Conținut _____	332
6.2. Cazuri _____	333
§7. Extrădarea _____	344
7.1. Conținut. Concept. Caracterizare _____	344
7.2. Principii _____	347
7.3. Condiții _____	349
7.4. Extrădarea pasivă _____	356
7.5. Extrădarea activă _____	359
7.6. Alte tipuri de extrădări și de proceduri conexe _____	359
7.7. Mandatul european de arestare _____	362

TITLUL II. INFRAȚIUNEA _____ 369

Capitolul I. Aspecte generale _____ 369

§1. Natura juridică și concept _____	369
§2. Clasificarea infracțiunilor _____	376
§3. Cadrul reglementărilor _____	379

Capitolul II. Noțiunea de infracțiune	380
Capitolul III. Trăsăturile esențiale ale infracțiunii	383
§1. Noțiune	383
§2. Prevederea faptei în legea penală (tipicitatea obiectivă)	383
2.1. Concept. Sensuri	383
2.2. Infracțiunea comisivă și de rezultat săvârșită prin omisiune	385
§3. Vinovăția (tipicitatea subiectivă)	388
3.1. Noțiune și justificare	388
3.2. Sediul materiei	390
3.3. Teoria psihologică	390
3.4. Teoria normativă	391
3.5. Factorii vinovăției (intelectiv și volitiv)	395
§4. Antijuridicitatea	397
§5. Imputabilitatea	398
Capitolul IV. Conținutul incriminării (infracțiunii)	400
<i>Secțiunea 1. Precizări prealabile</i>	400
<i>Secțiunea a 2-a. Condiții preexistente</i>	402
§1. Obiectul infracțiunii	402
1.1. Obiectul juridic	402
1.2. Obiectul material	405
§2. Subiecții infracțiunii	409
2.1. Subiectul activ	409
2.1.1. Subiectul activ persoană fizică	409
2.1.2. Subiectul activ persoană juridică	415
2.2. Subiectul pasiv	419
§3. Locul și timpul săvârșirii infracțiunii	422
<i>Secțiunea a 3-a. Noțiunea de structură a infracțiunii și conținutul juridic al acesteia</i>	424
§1. Situația premisă	424
§2. Conținutul constitutiv	425
2.1. Latura obiectivă a infracțiunii	426
2.2. Latura subiectivă a infracțiunii	443
§3. Forme. Modalități. Sancțiuni	454
Capitolul V. Cauzele justificative	459
<i>Secțiunea 1. Noțiuni introductive</i>	459
<i>Secțiunea a 2-a. Legitima apărare</i>	462
2.1. Concept și caracterizare	462
2.2. Condiții referitoare la atac	463
2.3. Condiții referitoare la apărare	470
2.4. Presumția de legitimă apărare	474
2.5. Limite	475
2.6. Amplificări	476

2.7. Conexitate	477
2.8. Efecte	478
<i>Secțiunea a 3-a. Starea de necesitate</i>	479
3.1. Concept și caracterizare	479
3.2. Condiții relative la starea de pericol	482
3.3. Condițiile activității de salvare	485
3.4. Limite	488
3.5. Situații speciale	489
3.6. Efecte	491
<i>Secțiunea a 4-a. Exercițarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații</i>	493
4.1. Concept și caracterizare	493
4.2. Condiții privitoare la exercițarea dreptului	494
4.3. Condiții privitoare la îndeplinirea unei obligații impuse de lege sau de autoritatea competentă	496
4.4. Efecte	498
<i>Secțiunea a 5-a. Consimțământul persoanei vătămate</i>	499
5.1. Concept și caracterizare	499
5.2. Condiții	500
5.3. Efecte	504

Capitolul VI. Cauzele de neimputabilitate 505

<i>Secțiunea 1. Noțiuni introductive</i>	505
<i>Secțiunea a 2-a. Constrângerea fizică</i>	507
2.1. Concept și caracterizare	507
2.2. Condiții	508
2.3. Efecte	512
<i>Secțiunea a 3-a. Constrângerea morală</i>	513
3.1. Concept și caracterizare	513
3.2. Condiții	514
3.3. Situații speciale	517
3.4. Efecte	519
<i>Secțiunea a 4-a. Excesul neimputabil</i>	520
4.1. Concept și caracterizare	520
4.2. Condițiile excesului neimputabil de legitimă apărare	521
4.3. Efectele excesului neimputabil de legitimă apărare	524
4.4. Condițiile excesului neimputabil în acțiunea de salvare	525
4.5. Efectele excesului neimputabil de stare de necesitate	526
<i>Secțiunea a 5-a. Minoritatea făptuitorului</i>	526
5.1. Concept și caracterizare	526
5.2. Condiții	528
5.3. Efecte	530
<i>Secțiunea a 6-a. Iresponsabilitatea</i>	531
6.1. Concept și caracterizare	531
6.2. Condiții	533

6.3. Situații speciale _____	538
6.4. Efecte _____	539
<i>Secțiunea a 7-a. Intoxicația</i> _____	540
7.1. Concept și caracterizare _____	540
7.2. Condiții _____	542
7.3. Situații speciale _____	544
7.4. Efecte _____	546
<i>Secțiunea a 8-a. Eroarea</i> _____	548
8.1. Concept și caracterizare _____	548
8.2. Generalități _____	550
8.3. Condiții _____	554
8.4. Situații speciale _____	558
8.5. Efecte _____	559
<i>Secțiunea a 9-a. Cazul fortuit</i> _____	562
9.1. Concept și caracterizare _____	562
9.2. Legătura de cauzalitate _____	567
9.3. Condiții _____	570
9.4. Situații speciale _____	573
9.5. Efecte _____	575
Capitolul VII. Formele infracțiunii intenționate _____	577
<i>Secțiunea 1. Actele de pregătire</i> _____	577
1.1. Noțiuni introductive _____	577
1.2. Concept _____	578
1.3. Condiții _____	578
1.4. Tratament penal _____	579
1.5. Criterii distinctive față de actele de executare _____	579
<i>Secțiunea a 2-a. Tentativa</i> _____	580
2.1. Concept și caracterizare _____	580
2.2. Condiții _____	581
2.3. Tratament penal _____	583
2.4. Modalități _____	584
2.5. Infracțiuni la care nu este posibilă tentativa _____	586
2.6. Desistarea și împiedicarea producerii rezultatului _____	587
<i>Secțiunea a 3-a. Infracțiunea consumată</i> _____	590
3.1. Concept și caracterizare _____	590
3.2. Tratament penal _____	591
<i>Secțiunea a 4-a. Infracțiunea epuizată</i> _____	591
4.1. Concept și caracterizare _____	591
4.2. Tratament penal _____	592
Capitolul VIII. Unitatea și pluralitatea de infracțiuni _____	593
<i>Secțiunea 1. Unitatea de infracțiune</i> _____	593
§1. Noțiuni introductive _____	593

§2. Forme ale unității de infracțiune	599
<i>Secțiunea a 2-a. Pluralitatea de infracțiuni</i>	670
§1. Aspecte introductive	670
§2. Concursul de infracțiuni	670
§3. Concursul real	674
§4. Concursul formal (ideal)	676
§5. Recidiva	701

Capitolul IX. Autorul și participanții 719

<i>Secțiunea 1. Explicații preliminare</i>	719
§1. Noțiuni	719
§2. Caracterizări și consecințe	720
§3. Structura pluralității de infractori	721
3.1. Noțiuni	721
3.2. Aspectul obiectiv	721
3.3. Aspectul subiectiv	722
3.4. Calificarea de ansamblu și specială	723
<i>Secțiunea a 2-a. Formele pluralității de infractori</i>	724
§1. Pluralitatea naturală (necesară)	724
§2. Pluralitatea constituită de infractori	725
2.1. Generalități	725
2.2. Formele pluralității constituite de infractori	727
§3. Pluralitatea ocazională (participația penală)	730
3.1. Noțiune	730
3.2. Formele participației penale	731
3.3. Condițiile participației penale	732
§4. Genuri și feluri de participație	733
§5. Autorul (coautorii)	734
5.1. Autorul	734
5.2. Coautorii	735
5.3. Calificarea contribuției autorului	743
§6. Instigatorul	743
6.1. Noțiuni	744
6.2. Condițiile	745
6.3. Calificarea contribuției instigatorului	748
§7. Complicele	749
7.1. Noțiuni	749
7.2. Condiții	751
7.3. Felurile complicități	754
7.4. Calificarea contribuției complicelui	756
<i>Secțiunea a 3-a. Pedepsa în caz de participație penală</i>	758
§1. Explicații preliminare	758
1.1. Concepții	758
1.2. Sistemul pedepsirii	758

§2. Circumstanțe personale și reale _____	760
2.1. Noțiuni _____	760
2.2. Circumstanțele personale _____	761
2.3. Circumstanțele reale _____	761
<i>Secțiunea a 4-a. Împiedicarea de către participant</i>	
<i>a săvârșirii faptei</i> _____	763
§1. Noțiuni _____	763
§2. Condiții _____	763
§3. Efecte și limite _____	766
<i>Secțiunea a 5-a. Participația improprie</i> _____	767
§1. Noțiuni _____	767
§2. Modalitățile participației improprii _____	768
§3. Regimul participației improprii _____	771

CAPITOLUL II.

Aplicarea legii penale

Secțiunea 1. Concept și caracterizare

141. Pentru a crea, menține și restabili ordinea de drept, legile trebuie să capete o forță activă și reactivă, o eficiență. Normele juridice au o eficiență virtuală din momentul creării lor fiindcă sunt impuse membrilor societății sub amenințarea unei sancțiuni. Este de esența normelor juridice să aibă o eficiență juridică și este de natura lor să-și găsească o aplicare concretă.

Aplicarea legii penale reprezintă convertirea *eficienței juridice virtuale* a normelor de drept în *eficiență reală*, prin efectivă folosire a acelor norme la desfășurarea vieții de relație^[1].

Aceasta presupune executarea normelor pe care le conține acel act normativ. Aplicarea legii penale poate avea loc de bună voie, automat (eficiență *activă*) sau silit prin forța coercitivă a statului manifestată prin intermediul organelor judiciare penale competente (eficiență *reactivă*)^[2].

Aplicarea legilor are loc: în mod automat – legea penală din chiar momentul punerii sale în vigoare exercită o intensă acțiune intimidantă asupra grupului social; această acțiune automată difuză și impersonală a legii penale face ca o mare parte a membrilor grupului social să se supună legii, de bună voie; în mod silit – când rânduielele legii penale au fost nesocotite, ordinea de drept trebuie să fie reintegrată prin aplicarea silită a legii penale – pe cale de reacție, prin supunerea persoanei respective la sancțiunea cuvenită. Aplicarea silită a legilor penale substanțiale atrage implicit și aplicarea concretă a legilor penale procedurale. Aplicarea legilor penale înseamnă realizarea ordinii juridice, prin efectivă folosire a dispozițiilor din legile penale substanțiale și procedurale^[3].

Aplicarea legii penale, în sens restrâns, înseamnă acțiunea de a aplica dispozițiile legii penale persoanelor care au încălcat aceste norme juridico-penale.

În explicațiile relative la acest titlu, s-a spus, pe drept cuvânt, că este preferabil a fi folosit termenul de „*incidența*” legii penale, iar nu de aplicare a acestei legi, pentru a sublinia că legea penală nu poate fi aplicată decât atunci când se constată că este incidentă (incidența este cauza, aplicarea este efectul)^[4].

Normele legii penale se adresează deopotrivă atât destinatarilor săi, îndatorați să-și conformeze conduita lor la cerințele acestor norme, cât și organelor judiciare

^[1] V. DONGOROZ, *Drept penal*, reeditarea ediției din 1939 prin grija Asociației Române de Științe Penale, București, 2000, p. 93-94.

^[2] C. DUVAC, *op. cit.*, vol. I, 2021, p. 350.

^[3] V. DONGOROZ, *Drept penal*, reeditare 2000, *op. cit.*, p. 94.

^[4] *Idem*, *Studiu introductiv, cit. supra*, 1969, p. 11. În același sens: C. BARBU, *op. cit.*, p. 7.

chemate să concure la înlăptuirea constrângerii juridice penale, în cazul săvârșirii unor fapte prevăzute de legea penală^[1].

142. Legea penală este un ansamblu de norme de drept, de reguli de conduită, care se adresează tuturor destinatarilor (persoane fizice sau juridice) săi, îndatorăți să-și conformeze conduita lor la exigențele, cerințele acestor norme și organelor judiciare chemate să concure la înlăptuirea constrângerii juridice penale atunci când cerințele normelor nu au fost respectate^[2].

Aplicarea legii penale poate fi cercetată prin raportare la anumite elemente între care există legătură, precum timpul (legea are o anumită durată în timp), spațiul (ea se aplică pe un anumit teritoriu), persoanele (legea vizează persoanele fizice sau juridice) și actele (legea penală incriminează anumite acțiuni sau inacțiuni), care-i fixează și limitele eficienței sale juridice.

Primele două elemente sunt consacrate explicit în Codul penal, în secțiuni separate în art. 3-7, respectiv art. 8-14, iar referirile la persoane sunt în mai multe texte (de pildă, cele referitoare la minori, persoana juridică ș.a.), ca, de altfel, și cele relative la fapte unice (de exemplu, art. 15) sau plurale (de pildă, art. 35).

Poziționarea acestora în primul titlu al părții generale s-a justificat prin aceea că au un conținut la fel de general, precum cele din art. 1 și 2, precum și prin faptul că între toate aceste norme există o strânsă legătură^[3].

143. Capitolul II („Aplicarea legii penale”) este împărțit în două despărțăminte: secțiunea I – „Aplicarea legii penale în timp” (art. 3-7) și secțiunea II – „Aplicarea legii penale în spațiu” (art. 8-14).

În cadrul acestei prime secțiuni sunt reglementate principiile care guvernează aplicarea legii penale române în timp: activitatea legii penale (art. 3), aplicarea legii penale de dezincriminare (art. 4), aplicarea legii penale mai favorabile până la judecarea definitivă a cauzei (art. 5), aplicarea legii penale mai favorabile după judecarea definitivă a cauzei (art. 6) și aplicarea legii penale temporare (art. 7).

Nevoia reglementării prin dispoziții generale a limitelor aplicării legii penale a apărut deoarece acțiunea legii penale începe și sfârșește din punct de vedere temporal odată cu intrarea și, respectiv, ieșirea ei din vigoare, iar acțiunea legii penale sfârșește acolo unde încetează din punct de vedere teritorial incidența puterii sale. Aplicarea legii penale este determinată de săvârșirea unei infracțiuni la o anumită dată și într-un anumit loc^[4].

Secțiunea a 2-a. Aplicarea legii penale în timp

În doctrină se disting patru principii care guvernează aplicarea legii penale în timp: *activitatea* legii penale (presupune situația în care fapta se comite și se judecă

[1] S. KAHANE, în V. DONGOROZ ș.a., *Explicații teoretice*, vol. I, 1969, p. 45.

[2] C. DUVAC, în C. DUVAC (coord.) și colab., *Drept penal. Partea generală*, 2019, p. 231.

[3] S. KAHANE, în V. DONGOROZ ș.a., *Explicații teoretice*, vol. I, 1969, p. 38-39.

[4] *Ibidem*, p. 46.

sub imperiul aceleiași legii penale); *neretroactivitatea* legii penale (intervine când legea penală nouă nu se poate aplica faptelor săvârșite înainte de intrarea acesteia în vigoare); *retroactivitatea* legii penale (presupune aplicarea acesteia unor fapte comise înainte de intrarea în vigoare a legii); și *ultraactivitatea* legii penale (în acest caz, fapta a fost săvârșită fie înainte, fie în timpul când legea se află în vigoare, însă această lege se aplică după ieșirea ei din vigoare)^[1].

§1. Activitatea legii penale

1.1. Concept și caracterizare

144. Art. 3 – Activitatea legii penale – prevede că „*Legea penală*^[2] se aplică infracțiunilor săvârșite în timpul cât ea se află în vigoare”.

Considerat un corolar^[3], o aplicație particulară a principiului legalității incriminării și sancțiunilor de drept penal, textul art. 3 exclude, în principiu, aplicarea retroactivă sau ultraactivă a legii penale.

Datorită poziționării sale în Codul penal, la începutul acestei diviziuni și pentru că dă expresie și consacră principiul legalității în dreptul penal, s-a susținut^[4] că activitatea legii penale este un *principiu de bază* al aplicării legii penale în timp, iar retroactivitatea, ultraactivitatea și *mitior lex* sunt *principii adiacente* pentru că au o sferă mai restrânsă de aplicare, fiind excepții de la această regulă.

Această părere a fost criticată întrucât un principiu de sorginte constituțională, cum este cel al neretroactivității legii, cu o forță juridică superioară celui al activității, nu are cum să fie un subsidiar al acestuia din urmă. Ca atare, principiul constituțional al *neretroactivității* legii penale este principiul fundamental al aplicării în timp a legii penale, în vreme ce principiul activității este o consecință a acestuia, iar ipotezele în care legea penală retroactivează reprezintă simple excepții de la acest principiu^[5].

^[1] N. NEAGU, *op. cit.*, 2019, p. 699.

^[2] Cu privire la înțelesul expresiilor „lege penală” și „săvârșirea unei infracțiuni”, a se vedea volumul II al acestei lucrări.

^[3] TR. POP, *op. cit.*, vol. II, p. 110. În același sens: M. UDROIU, *Sinteze de Drept penal. Partea generală*, vol. I, ed. a 5-a, revizuită și adăugită, Ed. C.H. Beck, București, 2024, p. 2. În opinia autorului, principiul activității legii penale decurge și din interpretarea art. 7 parag. 1 din Convenția europeană (care are caracter direct aplicabil în dreptul intern).

^[4] C. BULAI, *Manual*, 1997, p. 124. În același sens: M. BASARAB, *op. cit.*, vol. I, 1999, p. 86, 93. Autorul considera neretroactivitatea legii penale ca fiind un principiu subsidiar care decurge din cel al activității legii penale; C. MITRACHE, CR. MITRACHE, *Drept penal român. Partea generală*, Casa de editură și presă „Șansa” SRL, București, 2001, p. 73; C. MITRACHE, *Activitatea legii penale* (comentarii) în *Explicațiile preliminare ale noului Cod penal*, de G. ANTONIU (coord.) și colab., Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 42.

^[5] F. STRETEANU, *op. cit.*, 2003, p. 208. Autorul este de părere că, după intrarea în vigoare a Constituției României, în anul 1991, neretroactivitatea legii penale ar trebui considerat drept principiu fundamental în materia aplicării în timp a legii penale, cazurile de retroactivitate a legii penale urmând să constituie simple excepții de la acest principiu. Astfel că este greu

Astfel, în raport cu prevederile art. 15 alin. (2) din Constituția României, revizuită, s-a subliniat necesitatea regândirii ierarhiei principiilor care guvernează aplicarea legii penale în timp astfel încât principiul neretroactivității legii penale să devină principal (datorită consacării sale în legea fundamentală), iar principiul activității legii penale să devină subsidiar (o consecință a acestuia), din moment ce este prevăzut în Codul penal (lege organică)^[1].

Cu privire la aplicarea legii penale temporare, după ieșirea sa din vigoare (ultra-activitatea), s-a susținut că reprezintă o excepție de la regula activității legii penale^[2], în timp ce autori mai noi afirmă că nu reprezintă o derogare de la principiul activității legii penale, ci o aplicație particulară a acestuia^[3].

Realizarea deplină a acestui principiu presupune ca atât comiterea faptei prevăzute de legea penală, cât și soluționarea cauzei având ca obiect o atare faptă, precum și executarea eventualelor sancțiuni de drept penal aplicate și toate consecințele care decurg dintr-o atare soluție să aibă loc sub imperiul aceleiași legi penale^[4].

1.2. Intrarea în vigoare a legii penale

145. Intrarea în vigoare a legii penale reprezintă momentul din care un act normativ își produce efectele juridice, adică devine aplicabil în situații concrete atunci când normele sale au fost transgresate de cei care nu le respectă de bunăvoie^[5].

Aceasta este prefăcută de mai multe operațiuni precum *adoptarea* legii de către legislativ, *promulgarea* sa de către Președintele României și *publicarea* ei în Monitorul Oficial al României, Partea I. Operațiunile respective, importante din perspectiva procesului legislativ, nu prezintă o prea mare însemnătate în dreptul penal, deoarece în toată această perioadă care debutează odată cu elaborarea proiectului de act normativ și care ia sfârșit cu publicarea actului, legea penală nu este activă, adică incidentă^[6].

Intervalul de timp dintre publicarea actului normativ și intrarea sa în vigoare se numește repaosul legii (*vacatio legis*) și este instituit pentru ca destinatarii legii penale să ia cunoștință de conținutul ei. Acesta poate fi de minimum 3 zile și poate dura chiar ani de zile, un exemplu în această privință fiind reprezentat chiar de Legea nr. 286/2009 privind Codul penal care a intrat în vigoare la 1 februarie 2014.

să se susțină existența unui principiu al retroactivității legii penale, în condițiile în care textul constituțional prevede retroactivitatea legii penale mai favorabile ca o excepție de la principiul neretroactivității legii.

^[1] F. STRETEANU, D. NIȚU, *op. cit.*, vol. I, 2014, p. 101.

^[2] G. ANTONIU, *Activitatea legii penale* (comentariu), în *Codul penal comentat și adnotat. Partea generală*, de T. VASILIU (coord.), D. PAVEL (coord.), Ed. Științifică, București, 1972, p. 49.

^[3] M.A. HOTCA, *Manual*, 2017, p. 86.

^[4] C. DUVAC, *op. cit.*, vol. I, 2021, p. 353.

^[5] C. DUVAC, în C. DUVAC (coord.) și colab., *Drept penal. Partea generală*, 2019, p. 232.

^[6] *Ibidem*.

De asemenea, chiar și în cazul Codurilor pentru care, în general, se stabilește un repaos de cel puțin 6 luni, ele nu produc efecte juridice nici măcar din perspectiva *mitior lex*^[1].

Potrivit prevederilor constituționale (art. 78), **legea** (inclusiv cea penală) *intră în vigoare la 3 zile de la data publicării ei în Monitorul Oficial sau la o dată ulterioară publicării acesteia*, dar care nu poate fi mai mică de 3 zile.

Un text de lege modificat sau nou-introdus nu poate intra în vigoare înaintea împlinirii termenului prevăzut în art. 78 din Constituție, respectiv 3 zile de la data publicării în Monitorul Oficial al României a actului normativ modificator^[2].

Termenul de 3 zile se socotește pe zile calendaristice, conform art. 12 alin. (1) teza II din Legea nr. 24/2000, începând cu data publicării în Monitorul Oficial al României și expiră la ora 24:00 a celei de-a treia zi de la publicare.

Prin excepție de la regula instituită în art. 78 din legea fundamentală, art. 115 alin. (5) din același act normativ dispune că **ordonanța de urgență** intră în vigoare numai după depunerea sa spre dezbateră în procedură de urgență la Camera competentă să fie sesizată și *după* publicarea ei în Monitorul Oficial al României. Aceasta poate intra în vigoare și la o dată ulterioară publicării.

În acest sens, art. 12 alin. (2) din Legea nr. 24/2000 prevede că ordonanțele de urgență ale Guvernului intră în vigoare la *data publicării* în Monitorul Oficial al României, sub condiția *depunerii lor prealabile* la Camera competentă să fie sesizată, dacă în cuprinsul lor nu este prevăzută o dată ulterioară. Dacă cele două condiții nu se realizează concomitent (în aceeași zi), ordonanța de urgență a Guvernului va intra în vigoare la data la care se va îndeplini, în ordine cronologică, ultima condiție^[3].

Prin Decizia nr. 28/2013^[4], Curtea Constituțională a stabilit, în ce privește intrarea în vigoare „la data publicării în Monitorul Oficial al României” (text legal) și „după publicarea în Monitorul Oficial al României” (text constituțional), că ambele expresii au aceeași semnificație: ordonanța de urgență intră în vigoare în ziua în care este publicată, iar această zi indică atât data intrării în vigoare a ordonanței, cât și data de la care începe aplicarea acesteia.

În opinia separată a deciziei precitate s-a apreciat că din interpretarea rațională a textului constituțional rezultă că ordonanța de urgență ar trebui să intre în vigoare în ziua următoare celei în care a fost publicată^[5].

De asemenea, reprezintă o excepție de la termenul de 3 zile legea penală mai favorabilă retroactivă.

[1] *Ibidem*, p. 232-233.

[2] Decizia C.C.R. nr. 568/2005 (M. Of. nr. 1060 din 26 noiembrie 2005).

[3] C. MITRACHE, *Activitatea legii penale* (comentarii), în *Explicațiile preliminare ale noului Cod penal*, de G. ANTONIU (coord.) și colab., Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 44.

[4] M. Of. nr. 164 din 27 martie 2013.

[5] În același sens: F. STRETEANU, D. NIȚU, *op. cit.*, vol. I, 2014, p. 102; C. DUVAC, în C. DUVAC (coord.) și colab., *Drept penal. Partea generală*, 2019, p. 233.

Legile de amnistie sau de grațiere, deși intră în vigoare tot în trei zile de la publicarea lor în Monitorul Oficial, fiind acte de clemență, *își vor produce incidența până la un moment anterior publicării lor*.

Acestea trebuie să cuprindă în conținutul lor prevederea că se aplică faptelor comise până la o anumită dată cu privire la care există o divergență de opinii în literatura de specialitate. Astfel, după unii autori^[1] această dată trebuie să fie anterioară publicării în Monitorul Oficial, după alții^[2], aceasta este necesar să fie anterioară datei de adoptare a respectivei legi ori cel mai târziu faptelor comise în preziua când au fost adoptate, existând și autori^[3] care, având în vedere dispozițiile art. 7 din Legea nr. 52/2003 privind transparența decizională în administrația publică, republicată^[4], consideră că data până la care devine incidentă clemența să fie anterioară datei aducerii proiectului de lege la cunoștința publicului. Tot astfel, în cazul în care inițiativa legislativă aparține parlamentarilor, data până la care intervine clemența trebuie să fie anterioară datei înregistrării propunerii legislative și publicării stadiului procesului legislativ.

Până la ieșirea sa din vigoare, legea penală este activă și se aplică tuturor faptelor concrete care se circumscriu acțiunii sau inacțiunii incriminate sub sancțiune penală, inclusiv celor comise în ziua intrării sale în vigoare.

După intrarea în vigoare a unei legi poate interveni, pe durata existenței acesteia, modificarea, completarea, abrogarea, republicarea, suspendarea denumite prin art. 58 din Legea nr. 24/2000, republicată, *evenimente legislative* care pot fi dispuse prin acte normative ulterioare de același nivel sau de nivel superior.

1.3. Ieșirea din vigoare a legii penale

146. Ieșirea din vigoare a legii penale poate avea loc prin: abrogare expresă sau tacită (implicită); modificare; încetarea situațiilor extraordinare care au determinat adoptarea legii penale excepționale; împlinirea termenului prevăzut de lege și prin declararea neconstituționalității unei legi de către Curtea Constituțională^[5].

Modalitatea cea mai frecventă de scoatere din vigoare a unei legi penale este **abrogarea**. Actul abrogator trebuie să fie de același nivel cu legea abrogată (lege organică sau ordonanță de urgență) din perspectiva ierarhiei actelor normative^[6].

[1] G. ANTONIU, *Tratat de drept penal. Partea generală (Tratat)*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 292.

[2] C. MITRACHE, *Activitatea legii penale (comentarii)*, cit. supra, p. 44.

[3] M. UDROIU, *Sinteze de Drept penal. Partea generală*, cit. supra, 2024, p. 5.

[4] M. Of. nr. 749 din 3 decembrie 2013, cu modificările și completările ulterioare.

[5] C. DUVAC, în C. DUVAC (coord.) și colab., *Drept penal. Partea generală*, 2019, p. 233.

[6] *Ibidem*.

Abrogarea poate fi *totală* (când privește o lege în integralitatea sa^[1]) sau *parțială* (când se referă numai la o parte din aceasta^[2]).

Curtea Constituțională, prin Decizia nr. 32/1993^[3], a constatat că art. 223 C. pen. anterior care incrimina fapta de delapidare, a fost abrogat parțial potrivit art. 150 alin. (1) din Constituție, acesta urmând a se aplica numai cu privire la bunurile prevăzute de art. 135 alin. (4) din Constituție, bunuri ce formează obiectul exclusiv al proprietății publice.

Art. 64^[4] din Legea nr. 24/2000, republicată, reglementează modul în care trebuie realizată abrogarea, iar art. 65^[5] din același act normativ stabilește condițiile de fond și formă ale abrogării.

Abrogarea este *expresă* când legiuitorul prevede explicit care lege sau normă este scoasă din vigoare și *tacită* (implicită) atunci când norma scoasă din vigoare este determinată implicit^[6].

^[1] De pildă, prin art. 446 alin. (2) teza I C. pen. a fost abrogată Legea nr. 301/2004 – Codul penal, cu modificările ulterioare (M. Of. nr. 575 din 29 iunie 2004).

^[2] De exemplu, prin art. 32 din Legea nr. 143/2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri (republicată în M. Of. nr. 163 din 6 martie 2014) a fost abrogat parțial art. 312 C. pen. 1969 (traficul de substanțe toxice) în ceea ce privește produsele sau substanțele stupefiante, rămânând sub incidența acestui text numai acțiunile interzise referitoare la produsele sau substanțele toxice. A se vedea, în acest sens, C. DUVAC, *Drept penal. Partea specială*, vol. II, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 233.

^[3] M. Of. nr. 126 din 23 mai 1994, rămasă definitivă prin Decizia nr. 14/1994.

^[4] Art. 64 – Abrogarea – „(1) Prevederile cuprinse într-un act normativ, contrare unei noi reglementări de același nivel sau de nivel superior, trebuie abrogate. Abrogarea poate fi totală sau parțială.

(2) În cazul unor abrogări parțiale intervenite succesiv, ultima abrogare se va referi la întregul act normativ, nu numai la textele rămase în vigoare.

(3) Abrogarea unei dispoziții sau a unui act normativ are caracter definitiv. Nu este admis ca prin abrogarea unui act de abrogare anterior să se repună în vigoare actul normativ inițial. Fac excepție prevederile din ordonanțele Guvernului care au prevăzut norme de abrogare și au fost respinse prin lege de către Parlament.

(4) Dacă o normă de nivel inferior, cu același obiect, nu a fost abrogată expres de actul normativ de nivel superior, această obligație îi revine autorității care a emis prima actul.

(5) Abrogările parțiale sunt asimilate modificărilor de acte normative, actul normativ abrogat parțial rămânând în vigoare prin dispozițiile sale neabrogate”.

^[5] Art. 65 – Condițiile de formă și de fond ale abrogării – „(1) Abrogarea poate fi dispusă, de regulă, printr-o dispoziție distinctă în finalul unui act normativ care reglementează o anumită problemă, dacă aceasta afectează dispoziții normative anterioare, conexe cu ultima reglementare.

(2) În cadrul operațiunilor de sistematizare și unificare a legislației se pot elabora și adopta acte normative de abrogare distincte, având ca obiect exclusiv abrogarea mai multor acte normative.

(3) În vederea abrogării, dispozițiile normative vizate trebuie determinate expres, începând cu legile și apoi cu celelalte acte normative, prin menționarea tuturor datelor de identificare a acestora”.

^[6] C. DUVAC, în C. DUVAC (coord.) și colab., *Drept penal. Partea generală*, 2019, p. 233.

Respingerea de către Parlament a ordonanței de urgență adoptate de Guvern reprezintă o modalitate de scoatere din vigoare a acesteia prin abrogare expresă^[1].

Instanța supremă a stabilit că dispozițiile din Decretul nr. 244/1978 cu privire la nepredarea metalelor prețioase sunt abrogate implicit ca urmare a instituirii, prin art. 41 din Constituție, a principiului garantării și ocrotirii dreptului de proprietate în mod egal, indiferent de titular, precum și a neindicării operațiilor cu metale și pietre prețioase printre activitățile private considerate interzise prin Decretul-lege nr. 54/1990 și Legea nr. 31/1990^[2].

De asemenea, deciziile Curții Constituționale de admitere a unor excepții de neconstituționalitate în materie penală sau interpretative (când restrâng sfera de incidență a unui text), sunt asimilate abrogării.

La fel, dacă legile și decretele anterioare adoptării Constituției României cuprind dispoziții cu caracter penal, ele rămân în vigoare numai în măsura în care nu contravin acesteia^[3].

Abrogarea *tacită* presupune înlocuirea unei dispoziții cu o altă prevedere legală care disciplinează exact aceeași materie, în același cadru și cu aceeași substanță ca și legea veche, astfel încât este de la sine înțeles că legea nouă înlătură implicit legea veche (*lex posterior derogat priori*)^[4]. Pentru ca să funcționeze abrogarea tacită nu este necesar ca reglementarea ulterioară să fie neapărat incompatibilă cu cea anterioară, fiind suficientă existența chiar numai a unui anumit paralelism în legislație, pentru ca legea subsecventă să înlătore pe cea anterioară^[5].

După unii autori, abrogarea este tacită când există incompatibilitate între legea penală nouă și cea veche, precum și când se stabilește că legiuitorul a vrut să înlocuiască legea veche cu altă lege^[6], indiferent dacă există sau nu diferențe între legile care se succed^[7].

[1] F. STRETEANU, D. NIȚU, *op. cit.*, vol. I, 2014, p. 103.

[2] I.C.C.J., dec. nr. 110 din 7 octombrie 2002 de admitere a unui recurs în anulare, scj.ro.

[3] V. PAȘCA, *Consecințele adoptării Constituției din 1991 asupra Codului penal*, în *Dreptul nr. 3/1993*, p. 21-22.

[4] V. DONGOROZ, *Tratat*, p. 118. În același sens: C. MITRACHE, *Activitatea legii penale (comentarii)*, *cit. supra*, p. 45.

[5] S. KAHANE, în V. DONGOROZ ș.a., *Explicații teoretice*, vol. I, 1969, p. 74-75. După acest autor, abrogarea tacită poate apărea uneori și ca un corolar al abrogării (sau modificării) exprese a unei legi. În același sens: G. ANTONIU, *Activitatea legii penale (comentariu)*, în *Codul penal comentat...*, *cit. supra*, 1972, p. 48. Profesorul susținea că atunci „când se adoptă o nouă lege care reglementează în alt mod aceeași materie, legea veche este socotită implicit abrogată, chiar dacă noul act normativ nu arată expres că legea anterioară se abrogă. Abrogarea tacită nu presupune neapărat o incompatibilitate între cele două dispoziții succesive. Ea funcționează și atunci când noua lege conține aceleași dispoziții ca și legea anterioară, edictarea unei noi reglementări presupunând voința legiuitorului de a înlocui vechea lege”. V. PAȘCA, *Prolegomene în studiul dreptului penal*, *cit. supra*, p. 158.

[6] C. BARBU, *op. cit.*, p. 159. În același sens: V. PAȘCA, *op. cit.*, 2012, p. 73.

[7] C. MITRACHE, *Activitatea legii penale (comentarii)*, *cit. supra*, p. 45. În acest caz, legea nouă abrogă implicit dispozițiile legii anterioare, chiar dacă există identitate între cele două legi, fiindcă prin adoptarea legii noi legiuitorul a dorit să înlocuiască vechea reglementare.

Într-o altă opinie se consideră că abrogarea tacită există numai în cazurile în care există incompatibilitate între legea penală veche și legea penală nouă^[1]. Aceasta presupune îndeplinirea a trei condiții cumulative: normele să disciplineze aceeași materie; să se adreseze aceluiași categorii de subiecți și să existe incompatibilitate între scopurile celor două norme, rezultând fără echivoc intenția legiuitorului de a înlătura definitiv vechea reglementare^[2].

În fine, alți autori^[3] susțin că abrogarea tacită există numai când se stabilește în mod neîndoielnic că legiuitorul a dorit, prin adoptarea legii noi, să scoată din vigoare legea veche.

Indiferent de forma abrogării (expresă, tacită, totală sau parțială), actul legislativ care conține o asemenea dispoziție nu își produce efectul abrogator decât în momentul când a intrat în vigoare. Așadar, actul legislativ își produce efectele până în momentul intrării în vigoare a actului abrogativ (o lege moare în momentul când se naște eficiența legii abrogatoare)^[4].

Cu privire la relația dintre infracțiunea de tăinuire (art. 270) și fapta de spălarea banilor [art. 29 lit. c) din Legea nr. 656/2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, precum și pentru instituirea unor măsuri de prevenire și combatere a finanțării terorismului^[5] – în prezent, art. 49 lit. c) din Legea nr. 129/2019], s-a afirmat, că în această modalitate normativă, spălarea banilor este abrogată tacit (implicit) de art. 270 alin. (1), iar o interpretare contrară ar încălca principiul legalității incriminării^[6]. În consecință, în această concepție, faptele de spălarea banilor circumscrise modalității normative descrise în art. 29 lit. c) din Legea nr. 656/2002 vor fi încadrate, după data de 1 februarie 2014, în prevederile art. 270 alin. (1).

Această poziție teoretică nu a fost însușită nici de Înalta Curte de Casație și Justiție (cu prilejul emiterii dec. nr. 16/2016^[7]) și nici de către Curtea Constituțională care – prin Decizia nr. 418/2018^[8] – a stabilit că expresia „cunoscând că acestea provin din săvârșirea de infracțiuni” din conținutul art. 29 lit. c) din Legea nr. 656/2002

^[1] C. BARBU, *Aplicarea legii penale în timp și spațiu*, Ed. Științifică, București, 1972, p. 159. În același sens: F. STRETEANU, *op. cit.*, 2003, p. 212; TR. DIMA, *Activitatea legii penale* (comentariu), în I. PASCU ș.a., *Partea generală*, I, 2012, p. 29; F. STRETEANU, D. NIȚU, *op. cit.*, vol. I, 2014, p. 104; N. NEAGU, *op. cit.*, 2019, p. 701; M. UDROIU, *Sinteze de Drept penal. Partea generală*, vol. I, ed. a 2-a, *cit. supra*, p. 7. În opinia autorului, există o abrogare tacită și când România a ratificat un tratat ale cărei dispoziții sunt incompatibile cu o normă în vigoare.

^[2] F. STRETEANU, *op. cit.*, 2003, p. 212-213; F. STRETEANU, D. NIȚU, *op. cit.*, vol. I, 2014, p. 104-105. Autorii dau ca exemplu abrogarea tacită a art. 326 C. pen. 1969 prin contravenționalizarea faptei de cerșetorie, ca urmare a unei modificări aduse Legii nr. 61/1991.

^[3] M.A. HOTCA, *Manual*, 2017, p. 89. Autorul arată că cele două acte normative pot coexista dacă abrogarea tacită este parțială, ele aplicându-se astfel unor relații sociale diferite.

^[4] I.C.C.J., Compl. HP, decizia nr. 6/2015, www.scj.ro.

^[5] Republicată în M. Of. nr. 702 din 12 octombrie 2012.

^[6] V. CIOCLEI, *Raportul dintre infracțiunea de spălare de bani [art. 29 alin. (1) lit. c)] și infracțiunea de tăinuire [art. 270 alin. (1) din Codul penal]*, în R.S.J. nr. 2/2015, p. 29.

^[7] M. Of. nr. 490 din 22 mai 2016.

^[8] M. Of. nr. 625 din 19 iulie 2018.

este neconstituțională. Or, dacă instanța noastră de contencios constituțional ar fi constatat că norma prevăzută în art. 29 lit. c) din Legea nr. 656/2002 este abrogată prin art. 270 alin. (1) ar fi luat act de acest lucru și nu s-ar mai fi pronunțat asupra excepției de neconstituționalitate a textului o condiție de admisibilitate a excepției de neconstituționalitate fiind aceea ca norma criticată să fie în vigoare (a se vedea, în acest sens, art. 29 din Legea nr. 47/1992). Mai mult, această ipoteză de incriminare, reformulată cu luarea în considerare a deciziei instanței de contencios constituțional precitate, a fost menținută și cu prilejul elaborării noii legi în materie, regăsindu-se în art. 49 lit. c) din Legea nr. 129/2019.

O normă penală poate fi scoasă din vigoare și în cazul în care este *modificată* (expres sau implicit), prin completarea sau înlocuirea (numai în acest caz putem discuta despre o abrogare) sa cu o altă normă penală^[1].

După alți autori^[2], scoaterea din vigoare a dispozițiilor penale poate avea loc și prin completarea unor părți din legea penală sau dintr-o dispoziție penală, nu doar prin schimbarea acestora.

Nu reprezintă o abrogare a legii penale sau a unei dispoziții a acesteia apariția unei noi legi ori a unei noi norme penale care disciplinează aceeași materie ca și legea, respectiv norma anterioară^[3].

Potrivit art. 64 alin. (3) din Legea nr. 24/2000, republicată, *abrogarea unei dispoziții sau a unui act normativ are caracter definitiv*. Nu este admis ca prin abrogarea unui act de abrogare anterior să se repună în vigoare actul normativ inițial. Fac excepție prevederile din Ordonanțele Guvernului care au prevăzut norme de abrogare și au fost respinse prin lege de către Parlament.

Legile excepționale ies din vigoare în momentul *încetării situațiilor speciale* care au determinat adoptarea lor, dacă data ieșirii lor din vigoare este prevăzută în cuprinsul lor. Astfel, o lege penală mai poate ieși din vigoare la *împlinirea termenului fixat* prin aceasta (autoabrogarea), ipoteză mai puțin întâlnită în practica legislativă de la noi. Legile tranzitorii ies din vigoare la data prevăzută în conținutul lor. Legile penale temporare își încetează de drept incidența prin ajungerea la termenul stabilit *ab initio* în cuprinsul ei, ca moment al ieșirii sale din vigoare.

În viziunea Curții Constituționale, caracterul temporar al unei legi trebuie să rezulte nemijlocit și indubitabil din chiar legea respectivă, ca voință a legiuitorului, fie prin precizarea expresă a unui termen, fie din alte elemente existente în cuprinsul reglementării, care să îngăduie a se stabili precis perioada de aplicare. În cazul în care data ieșirii ei din vigoare nu este prevăzută în cuprinsul său, legea este permanentă, chiar dacă a fost adoptată în condiții excepționale^[4].

[1] C. DUVAC, în C. DUVAC (coord.) și colab., *Drept penal. Partea generală*, 2019, p. 236.

[2] S. KAHANE, în V. DONGOROZ ș.a., *Explicații teoretice*, vol. I, 1969, p. 74. Autorul mai menționează și ajungerea la termenul fixat ca o modalitate de ieșire din vigoare a unei legi penale, ipoteză corectă, dar extrem de rară în practica legislativă.

[3] M. UDROIU, *Sinteze de Drept penal. Partea generală, cit. supra*, 2024, p. 8.

[4] Decizia C.C.R. nr. 100/1995 (M. Of. nr. 40 din 26 februarie 1996) s-a referit la Decretul-lege nr. 24/1990 privind sancționarea ocupării abuzive a locuințelor din fondul locativ de stat.